

Witold Bagieński

<https://orcid.org/0000-0003-4000-6813>

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie

ORGANIZACJA I STRUKTURA BIURA STUDIÓW SB MSW (1982–1989). PODSTAWOWE FAKTY I USTALENIA

Walka aparatu represji PRL ze środowiskami antykomunistycznymi w latach osiemdziesiątych XX w. jest jednym z najciekawszych pól badawczych związanych z historią Służby Bezpieczeństwa. Poczynania te były często nieszablone i nie ograniczały się do aspektu czysto represyjnego. Poprzez różnego rodzaju przedsięwzięcia i gry operacyjne prowadzono rozgrywkę z kręgami antykomunistycznymi i niepodległościowymi, przede wszystkim z podziemną Solidarnością. Historycy w minionych latach podejmowali te kwestie, ale nadal pozostaje wiele do zrobienia. Aby lepiej zrozumieć sens poszczególnych posunięć, a także poznać ich przebieg i okoliczności, należy dogłębnie przebadać spuściznę archiwalną po komunistycznym aparacie represji. Do tego zaś trzeba mieć wiedzę o strukturach SB i funkcjonariuszach zaangażowanych w te działania.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie podstawowych informacji na temat utworzenia, koncepcji funkcjonowania oraz struktury Biura Studiów SB MSW, czyli jednostki uchodzącej za najważniejszy ośrodek projektowania i realizowania walki z Solidarnością¹. Mimo rozpowszechnionej opinii, że jej akta zniszczono, w Archiwum IPN można odnaleźć niektóre z nich, a nawet dokumentację części prowadzonych przez nią spraw operacyjnych. Oznacza to, że istnieją perspektywy, by rozwinąć badania nad tym, jak działała, co próbowała osiągnąć i czy podejmowane

¹ A. Friszke, *Tymczasowa Komisja Koordynacyjna NSZZ „Solidarność” (1982–1987)* [w:] *Solidarność podziemna 1981–1989*, red. *idem*, Warszawa 2006, s. 102.

przez nią wysiłki przynosiły oczekiwane skutki. W pierwszej kolejności należy jednak uporządkować dane dotyczące chronologii jej istnienia oraz opisać, jak została zorganizowana. W dotychczasowych publikacjach kwestie te omawiano tylko ogólnie, a niektóre z dokumentów odszukanych w trakcie kwerendy na ten temat nie były dotąd szerzej znane. Z tego powodu w niniejszym opracowaniu zacytowano ich obszernie fragmenty.

Stan badań

Literatura przedmiotu, która odnosi się do organizacji i funkcjonowania Biura Studiów SB, nie jest zbyt bogata. Pierwsze publiczne wzmianki na jego temat pojawiły się w popularnych na początku lat dziewięćdziesiątych wywiadach rzekach. W wydanej w drugiej połowie 1991 r. książce *General Kiszczak mówi... prawie wszystko*, odpowiadając na pytanie o działalność „Biura Studiów i Analiz”, były minister stwierdził lakonicznie, że zajmowało się ono „rozpracowywaniem i infiltrowaniem kierownictwa podziemia. Biuro miało kilka swoich odpowiedników w terenie, ale nie w każdym województwie”². Indagowany o osiągnięcia tej jednostki, odparł jedynie: „Sporo sukcesów, nic do opowiedzenia”. Odpowiedź na tę pozycję stanowiła publikacja Jana Widackiego, wiceministra spraw wewnętrznych w rządzie Tadeusza Mazowieckiego. Niestety lektura fragmentu dotyczącego Biura Studiów pokazuje, że jego wiedza na temat celów i osiągnięć tej struktury była nie tyle niepełna, ile wręcz błędna. Stwierdził on bowiem m.in., że rzekome sukcesy tej jednostki w zasadzie nie miały znaczenia, ponieważ sprowadzały się do działań dezintegracyjnych: „A to ujęli kogoś ukrywającego się, a to zlikwidowali jakąś drukarnię, a to znów po zastosowaniu wymyślnych działań, napisaniu szeregu anonimów i rozpuszczeniu jakichś tam plotek udało im się poróżnić dwóch działaczy opozycji albo doprowadzić do wyrzucenia kogoś z pracy. A to udało się kogoś uprowadzić, pobić i zwalić na nieznanym sprawców”³.

Pierwsze rzeczywiście istotne wiadomości o Biurze Studiów SB MSW przedstawiono w wydanej w 1992 r. książce *Konfidenci są wśród nas*. Nazwisko autora – Michała Grocki – było pseudonimem, w rzeczywistości przygotowała ją grupa osób, które pracowały w UOP w okresie, gdy rządem kierował premier Jan Olszewski. Aby uniknąć problemów prawnych, większość nazwisk agentów i figurantów SB zanonimizowano,

² W. Beres, J. Skoczylas, *General Kiszczak mówi... prawie wszystko*, Warszawa 1991, s. 196.

³ J. Widacki, *Czego nie powiedział general Kiszczak*, Warszawa 1992, s. 16.

a pseudonimy ludzi i kryptonimy spraw zmieniono⁴. W kolejnych latach ukazywały się tylko pojedyncze teksty prasowe, w których wzmiankowano o istnieniu i działalności jednostki⁵.

Jeszcze zanim zorganizowano IPN i zaczęto na szerszą skalę udostępniać akta SB, w 1999 r. opublikowano ważny artykuł dotyczący działalności Biura Studiów. Na łamach periodyku „Arcana” Wojciech Sawicki przedstawił odnaniezoną w Instytucie Gaucka w Berlinie analizę przygotowaną przez funkcjonariuszy tej struktury⁶. Wspomniany dokument autor ten zamieścił także w wydanej w 2002 r. książce *Raport Kiszczaka dla Moskwy, czyli czego nie powiedział minister Widacki*. W publikacji tej został też przedstawiony m.in. opis operacji „Sycylia”, którą Biuro Studiów SB prowadziło wspólnie ze Stasi, rozpracowując zagraniczne kontakty Solidarności Walczącej⁷.

Kiedy powstał IPN i pojawiła się możliwość eksplorowania dokumentacji po byłej SB, badania nad aparatem bezpieczeństwa PRL nabrały rozmachu. Podstawowe informacje na temat Biura Studiów Paweł Piotrowski zamieścił w artykule o strukturze SB opublikowanym w 2003 r. na łamach periodyku „Pamięć i Sprawiedliwość”⁸. Znalazły się one również w wydanym w 2008 r. trzecim tomie opracowania *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza* pod jego redakcją⁹. Pierwszy szerszy opis niektórych aspektów działalności operacyjnej jednostki, a także podległego jej Inspektoratu 2 SB WUSW w Gdańsku przybliżyli w opublikowanej w tym samym roku książce *SB a Lech Wałęsa* Sławomir Cenckiewicz i Piotr Gontarczyk¹⁰. Spośród wydanych po utworzeniu IPN opracowań najwięcej nowych informacji o funkcjonowaniu Biura Studiów SB MSW przy-

⁴ M. Grocki, *Konfidenci są wśród nas...*, Warszawa 1992. W 2015 r. ukazało się wznowienie tej publikacji, w którym wyjaśniono i rozwinięto niektóre z poruszonych w niej problemów. Zob. W. Bagieński, S. Cenckiewicz, P. Woyciechowski, *Konfidenci*, Warszawa 2015.

⁵ C. Mączka, *Supertajne Studio 2*, „Przegląd Tygodniowy” 1993, nr 6 (567).

⁶ W. Sawicki, *Czas metamorfozy. Podziemie antykomunistyczne w 1987 r. w oczach Służby Bezpieczeństwa*, „Arcana” 1999, nr 27, s. 91–109. Zob. także *Podziemie polskie w końcu 1987 r. w oczach Służby Bezpieczeństwa, listopad 1987 r.* [w:] *Drogi do niepodległości 1944–1956/1980–1989. Nieznane źródła do dziejów najnowszych Polski*, red. W. Wrzesiński, Wrocław 2001, s. 282–292.

⁷ W. Sawicki, *Raport Kiszczaka dla Moskwy, czyli czego nie powiedział minister Widacki*, Kraków 2002.

⁸ P. Piotrowski, *Struktury Służby Bezpieczeństwa MSW 1975–1990*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 3, s. 78–79.

⁹ *Idem*, *Służba Bezpieczeństwa w latach 1975–1990* [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 3: 1975–1990, red. P. Piotrowski, Warszawa 2008, s. 30–31.

¹⁰ S. Cenckiewicz, P. Gontarczyk, *SB a Lech Wałęsa. Przyczynek do biografii*, Warszawa 2008.

niosły pozycje Sławomira Cenckiewicza¹¹, Andrzeja Friszke¹², Henryka Głębockiego¹³, Hanny Labrenz-Weiß¹⁴, Grzegorza Majchrzaka¹⁵, Pawła Piotrowskiego¹⁶, Daniela Wicentego¹⁷, Grzegorza Wołka¹⁸, Przemysława Zwiernika¹⁹, a także Łukasza Kamińskiego i Grzegorza Waligóry²⁰. Autorzy pozostałych tekstów, które dotyczyły kwestii związanych z biurem, pisali o nim lakonicznie lub poprzestawali na streszczeniu ustaleń innych badaczy²¹. W sumie dotąd nie powstał ani jeden artykuł naukowy odnoszący się bardziej kompleksowo do organizacji i działalności tej jednostki. Jeśli

¹¹ S. Cenckiewicz, *Sprawa Lecha Wałęsy*, Poznań 2008; *idem*, *Śladami bezpieki i partii. Studia – źródła – publicystyka*, Łomianki 2009; *idem*, *Anna Solidarność. Życie i działalność Anny Walentynowicz na tle epoki (1929–2010)*, Poznań 2010; *idem*, *Wałęsa. Człowiek z teczki*, Poznań 2013.

¹² A. Friszke, *Tymczasowa Komisja Koordynacyjna NSZZ „Solidarność”...*; *idem*, *Regionalny Komitet Wykonawczy Mazowsze. Powstanie, struktura, działalność (1981–1986)* [w:] *Solidarność podziemna 1981–1989...*; *idem*, *Sprawa jedenastu. Uwzięcie przywódców NSZZ „Solidarność” i KSS „KOR” 1981–1984*, Kraków 2017.

¹³ H. Głębocki, *Policja tajna przy robocie. Z dziejów państwa policyjnego w PRL*, Kraków 2005, s. 446–449.

¹⁴ H. Labrenz-Weiß, *Solidarność Walcząca w Poznaniu w świetle dokumentów Stasi* [w:] *Organizacja Solidarność Walcząca w Wielkopolsce w latach 1983–1990*, red. K. Brzechczyn, P. Zwiernik, Poznań 2009, s. 123–131.

¹⁵ G. Majchrzak, *Człowiek, który uwiódł Służbę Bezpieczeństwa*, „Rzeczpospolita”, 6 VIII 2005; *idem*, *Portret agenta. Przypadek Eligiusza Naszkowskiego* [w:] *Solidarność 1980–1981 w kraju i w Wielkopolsce. Szkice do portretu*, red. K. Brzechczyn, Poznań 2016, s. 239–257; G. Majchrzak, „Solidarność” na celowniku, Poznań 2016; *idem*, *Tajemnice stanu wojennego*, Warszawa 2016; *idem*, *Rozpracowanie organów kierowniczych NSZZ „Solidarność” przez Służbę Bezpieczeństwa 1980–1982*, Warszawa 2021.

¹⁶ P. Piotrowski, *Wrocławska opozycja 1986 r. w materiałach Służby Bezpieczeństwa*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 2, s. 317–341; *idem*, *Biuro studiów szczególnych*, „Rzeczpospolita”, 11 VI 2005; *idem*, *Elita bezpieki PRL*, „Dziennik Bałtycki”, 15 I 2008.

¹⁷ D. Wicenty, *Zgnile jabłko, zepsute skrzynki i złe powietrze. Dysfunkcje w Służbie Bezpieczeństwa w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku*, Gdańsk–Warszawa 2018.

¹⁸ G. Wołek, *Służba Bezpieczeństwa wobec pism i wydawnictw drugiego obiegu w latach 1980–1990* [w:] *Drugi obieg wydawniczy w PRL na tle samizdatu w państwach bloku sowieckiego po 1956 roku*, red. P. Gasztold-Seń, N. Jarska, J. Olszack, Warszawa 2016, s. 411–440; G. Wołek, *Tajna broń Kiszczaka*, „Historia Do Rzeczy” 2017, nr 8, s. 73–75; *idem*, *Opozycja polityczna w świetle danych Biura Studiów Służby Bezpieczeństwa MSW z 1988 roku*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2019, nr 1, s. 522–545.

¹⁹ P. Zwiernik, *Poznańskie wątki operacji „Tęcza”*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2006, nr 11–12, s. 64–72; *idem*, „Bibula” SB [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010, s. 130–133.

²⁰ Ł. Kamiński, W. Sawicki, G. Waligóra, *Wstęp* [w:] *Solidarność Walcząca w dokumentach*, t. 1: *W oczach SB*, oprac. Ł. Kamiński, W. Sawicki, G. Waligóra, Warszawa 2007; Ł. Kamiński, G. Waligóra, *Solidarność Walcząca* [w:] *NSZZ Solidarność 1980–1989*, t. 2: *Ruch społeczny*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010.

²¹ Początkowy etap jego działalności został wspomniany m.in. w książce: A. Paczkowski, *Wojna polsko-jaruzelska. Stan wojenny w Polsce, czyli kontrrewolucja generałów*, Warszawa 2021, s. 290–293, 320.

przyjrzyć się wymienionym publikacjom, widać, że historycy zajmujący się dziejami PRL pisali na jej temat przede wszystkim przy okazji prezentowania posunięć MSW przeciwko podziemnej Solidarności i innym antykomunistycznym organizacjom i środowiskom w kraju.

Powołanie jednostki i jej specyfika

Pomysł utworzenia specjalnej jednostki operacyjnej SB, która miałaby być odpowiedzialna za zwalczanie antysystemowego podziemia, powstał jeszcze przed wprowadzeniem stanu wojennego. Wstępna decyzja kierownictwa resortu w tej sprawie zapadła już 25 listopada 1981 r. W trakcie uzgodnień z Biurem Organizacyjno-Prawnym MSW i kierownictwem Departamentu III „A” MSW (przemianowanego wkrótce na Departament V) ustalono, że Biuro Studiów SB będzie się składało z trzech wydziałów realizujących zadania operacyjne oraz komórki ogólnej, odpowiadającej za kwestie biurowo-administracyjne. Zgodnie ze wstępnym projektem etat jednostki miał się składać ze 103 stanowisk. Założono, że będzie w niej proporcjonalnie większa niż w istniejących już departamentach operacyjnych SB liczba wyższych stanowisk etatowych, przewidzianych dla starszych inspektorów. Wiązało się to z zamiarem ściągnięcia do niej większej grupy doświadczonych oficerów, których nie należało zatrudniać na stanowiskach niższych niż dotychczasowe²².

W kolejnych tygodniach kontynuowano dyskusje i ustalenia. Ostatecznie Biuro Studiów SB MSW powołano do życia z dniem 15 stycznia 1982 r. na mocy zarządzenia organizacyjnego z 30 grudnia 1981 r. Warto jednak zauważyć, że dokument ten był antydatowany i w rzeczywistości sporządzono go ok. 24 marca 1982 r.²³ Nową jednostkę utworzono zgodnie z etatem nr 035/1, a jej struktura odpowiadała przyjętym uprzednio założeniom i składała się ze 103 stanowisk. Kierownictwo biura tworzyli dyrektor i jego zastępca. Wydział I liczył 28 etatów, Wydział II – 30, Wydział III – 28, a Sekcja Ogólna – 15. W późniejszym czasie liczby, a także nazwy niektórych stanowisk kilkakrotnie uległy zmianom. W odróżnieniu od innych jednostek operacyjnych SB biuro przez cały okres istnienia nie miało etatu niejawnego, a co za tym idzie – nie wykorzystywało w swoich działaniach pracowników kadrowych działających stale pod przykryciem²⁴.

²² AIPN, 1595/106, Notatka służbowa w sprawie utworzenia nowej jednostki w MSW, 1 XII 1981 r., k. 174.

²³ *Ibidem*, Zarządzenie organizacyjne nr 030/Org., 30 XII 1981 r., k. 173.

²⁴ AIPN, 1585/12193, Etat nr 035/1, 15 XII 1981 r., k. 1–3. Etat nr 035/1 był kilkakrotnie modyfikowany, ale zmiany te dotyczyły jedynie układu, liczby i nazw stanowisk.

Mimo że Biuro Studiów powołano w drugiej połowie marca, to przez dwa miesiące na jego etat nie przeniesiono ani jednego funkcjonariusza. Przez ten okres przygotowywano jeszcze koncepcję działania jednostki, a oficerowie, którzy mieli do niej trafić, pozostawali na dotychczasowych stanowiskach. Byli to głównie pracownicy Wydziału III Departamentu V MSW, kierowani przez naczelnika płk. Władysława Kućę, ale nie tylko. W trakcie dużej reorganizacji resortu z marca 1982 r. Samodzielną Grupę Operacyjną MSW zastąpiono Centralną Grupą Operacyjną MSW. Utworzono ją na podstawie decyzji ministra Czesława Kiszczaka z 23 marca 1982 r. Jej celem była koordynacja działań oraz gromadzenie informacji na temat poszukiwań ukrywającego się byłego przewodniczącego NSZZ „Solidarność” Regionu Mazowsze Zbigniewa Bujaka. Przedsięwzięciom tym nadano krypt. „Skryty”. Na kierownika grupy wyznaczono płk. Adama Malika, który do tej pory służył w SGO MSW. Członkami podległego mu zespołu zostali kierujący dotąd SGO płk Stefan Mikołajski, zastępca naczelnika Wydziału III-2 KS MO mjr Marian Kuleta, starszy inspektor Wydziału III Departamentu V MSW mjr Bogdan Kozuba, a funkcję sekretarza pełnił oficer Departamentu V MSW por. Ryszard Jagodziński. Nadzór nad CGO MSW sprawował podsekretarz stanu gen. bryg. Władysław Ciastoń²⁵.

Głównym zadaniem dawnej SGO MSW było prowadzenie sprawy „Zagubiony”, czyli wyjaśnienie okoliczności porwania i zabójstwa syna Bolesława Piaseckiego – Bohdana. Mimo olbrzymiego nakładu sił i środków zespołowi nie udało się osiągnąć zamierzonego celu. Oddelegowani oficerowie SB wysokiego szczebla wypracowali za to duże możliwości działania w środowiskach intelektualnych, które do pewnego stopnia przenikały się z antysystemowymi, i nabrali doświadczenia w likwidowaniu tego rodzaju nielegalnych grup. To sprawiło, że zadania zmieniono²⁶. Zachowane dokumenty wskazują, że kiedy wprowadzono stan wojenny, SGO zbierała dane o nastrojach panujących w tych kręgach i próbowała dotrzeć do informacji o tworzącym się solidarnościowym podziemiu²⁷.

²⁵ AIPN, 0717/6, t. 1, Decyzja nr 010/82 w sprawie powołania grupy operacyjnej, 23 III 1982 r., k. 190–190v; A. Friszke, *Regionalny Komitet Wykonawczy Mazowsze...*, s. 476–477; W. Domagalski, *NSZZ „Solidarność” Region Mazowsze* [w:] *NSZZ „Solidarność” 1980–1989*, t. 5: *Polska środkowo-wschodnia*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010, s. 316.

²⁶ AIPN, 0604/1277, t. 1, Akta osobowe Adama Malika, Notatka, 18 I 1975 r., k. 162–163 (PDF); AIPN, 0604/1427, Akta osobowe Stefana Mikołajskiego, Opinia, 3 VII 1982 r., k. 155; A.J. Wręga, *Jerzy Dobrzański a porwanie i zabójstwo Bohdana Piaseckiego – prolegomena*, „Glaukopis” 2018, nr 36, s. 156.

²⁷ Dokumenty tego rodzaju można znaleźć np. w aktach AIPN, 01210/218. Zob. także AIPN, 00200/455, t. 2, Pismo kierownika CGO MSW do naczelnika Wydziału III-1 KS MO, 14 III 1982 r., k. 181.

Równocześnie sukcesywnie zamykano większość realizowanych dotychczas spraw związanych z rozpracowaniem „Zagubiony” i porządkowano je. Zasadniczą część archiwalnej dokumentacji CGO złożyła do archiwum Biura „C” MSW pod koniec maja 1982 r. Wtedy też te sprawy SGO, które zamierzano kontynuować, przerejestrowano w ewidencji operacyjnej na stan CGO²⁸. Kiedy powstało Biuro Studiów, przejęło ono część aktywów operacyjnych grupy, w tym kilku agentów, którzy spełniali odpowiednie warunki, by wykorzystać ich do nowych zadań²⁹.

Realnie Biuro Studiów SB MSW zaczęło funkcjonować na początku czerwca 1982 r., kiedy powołano jego kierownictwo³⁰. Dyrektorem jednostki został wtedy płk Władysław Kuca, do tej pory naczelnik Wydziału III Departamentu V MSW, czyli głównej jednostki rozpracowującej NSZZ „Solidarność” i organizacje podziemne powstałe po wprowadzeniu stanu wojennego³¹. Na zastępcę dyrektora wyznaczono płk. Adama Malika, który dotąd kierował CGO MSW, a formalnie był zaszeregowany na stanowisku starszego inspektora Grupy Rezerwowej Departamentu Kadr MSW³². Wybór tych oficerów wynikał z zaufania, którym obdarzał ich wiceminister Ciasłoń, pełniący funkcję swoistego patrona biura.

Nowa jednostka zainicjowała działalność w lipcu 1982 r., kiedy na jej etat zaczęto przenosić oficerów operacyjnych oraz personel pomocniczy. Główną grupę w kadrze Biura Studiów SB MSW stanowili dotychczasowi pracownicy departamentów V (zwłaszcza Wydziału III) i III MSW. Zatrudniono też kilku starszych funkcjonariuszy, którzy zaliczali się do grona resortowych emerytów. Dzięki dużemu doświadczeniu mieli oni spory wpływ na wypracowanie i wdrożenie koncepcji działania biura, a także projektowanie kombinacji operacyjnych przeciwko solidarnościowemu podziemi³³.

Zakres funkcjonowania i organizację jednostki określono w zarządzeniu nr 0050/82 ministra spraw wewnętrznych z 1 czerwca 1982 r. W dokumencie tym zapisano, że jest ona odpowiedzialna za „wypracowanie strategii, taktyki, form i metod działania oraz koordynację przed-

²⁸ Zob. AIPN, Dziennik rejestracyjny MSW, poz. 69315, 69913.

²⁹ AIPN, 0355/82, Pismo kierownika SGO MSW do naczelnika Wydziału I Biura „C” MSW, 2 IV 1982 r., k. 401; AIPN, 0242/1399, Akta osobowe Amelii Wiśniewskiej, Wniosek, 26 VII 1982 r., k. 121; AIPN, 0326/554, t. 1, Notatka służbowa, 20 VI 1986 r., k. 90.

³⁰ AIPN, 0811/100, Komunikat nr 20/82 dot. zmian personalnych, 14 VI 1982 r., k. 207.

³¹ AIPN, 0604/1541, t. 1, Akta osobowe Władysława Kucy, Notatka służbowa dot. płk. Władysława Kucy, maj 1982 r., k. 60.

³² AIPN, 0604/1277, t. 1, Akta osobowe Adama Malika, Notatka służbowa dot. płk. Adama Malika, maj 1982 r., k. 51.

³³ Zob. AIPN, 001838/100; AIPN, 001838/101; AIPN, 003178/370.

sięwzięć resortu spraw wewnętrznych wobec grup i osób naruszających prawo lub podejmujących próby organizowania szkodliwych społecznie procesów i tendencji, w celu zapobiegania i udaremniania działalności godzącej w konstytucyjne podstawy ustroju PRL”³⁴. Pozostałe zapisy odnoszące się do kompetencji biura były bardzo ogólnikowe i lakoniczne. Stwierdzono, że odpowiada ono za:

- „1) prowadzenie bieżącej analizy i oceny przejawów łamania prawa oraz innej szkodliwej działalności określonej zakresem działań Służby Bezpieczeństwa oraz niezbędnej ewidencji;
- 2) wypracowywanie projektów koncepcji, form i metod pracy Służby Bezpieczeństwa w wybranych dziedzinach;
- 3) formułowanie i przedkładanie kierownictwu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych wniosków w zakresie podejmowania przez organy władzy i administracji państwowej stosownych działań wynikających z pracy Służby Bezpieczeństwa;
- 4) upowszechnianie doświadczeń i wypracowywanie nowych form i metod pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa;
- 5) inicjowanie i koordynowanie działań innych jednostek organizacyjnych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w przedmiocie zadań należących do zakresu działania Biura Studiów Służby Bezpieczeństwa MSW;
- 6) współdziałanie Biura Studiów SB MSW z innymi jednostkami MSW;
- 7) opracowywanie projektów i opiniowanie aktów normatywnych w sprawach należących do właściwości Biura;
- 8) prowadzenie i doskonalenie kwalifikacji zawodowych pracowników (funkcjonariuszy) jednostki (Biura)”³⁵.

Zgodnie z omawianym zarządzeniem ustalono, że w ciągu trzech miesięcy dyrektor jednostki wyznaczy szczegółowy obszar działania każdej z tworzących ją komórek organizacyjnych i zakresy czynności dla poszczególnych stanowisk etatowych. Przyjęto także, że w kontaktach i korespondencji z podmiotami spoza ministerstwa Biuro Studiów SB MSW będzie posługiwać się nazwą Biuro Studiów MSW³⁶. Znakiem kancelaryjnym jednostki, zamieszczanym w nagłówkach pism, stała się sygnatura SK, co prawdopodobnie stanowiło skrót określenia „stanowisko kierowania”. Informację o powołaniu biura podano oficjalnie do wiadomości pozostałych resortów dopiero 10 sierpnia 1982 r., i to bardzo lakonicznie – powia-

³⁴ AIPN, 0044/25, Zarządzenie nr 0050/82 w sprawie zakresu działania i organizacji Biura Studiów SB MSW, I VI 1982 r., k. 37.

³⁵ *Ibidem*, k. 37–38.

³⁶ *Ibidem*, k. 38–39.

domiono jedynie, że zostało ono utworzone 15 stycznia 1982 r., natomiast nie wskazano, czym ma się zajmować³⁷.

Przedstawiony zakres pracy Biura Studiów SB MSW nie tylko nie odzwierciedlał jego prawdziwych celów, ale wręcz służył zakamuflowaniu ich znaczenia. Zresztą sama nazwa, która kojarzyła się z zadaniami analitycznymi, miała wprowadzać postronnych w błąd. W jednym z późniejszych dokumentów uzasadniono to następująco: „Takie rozwiązania dyktowała ówczesna sytuacja polityczno-operacyjna i konieczność ukrycia funkcji jednostki przed zagrożeniem penetracyjnym ze strony przeciwnika”³⁸. W praktyce chodziło o dwie kwestie. Po pierwsze, niektórzy funkcjonariusze MO i SB sympatyzowali z Solidarnością, co znalazło odzwierciedlenie w próbach utworzenia związków zawodowych w MSW³⁹. Po drugie, obawiano się mających już wcześniej miejsce przecieków informacji z resortu, co w ówczesnych realiach mogło utrudnić SB skuteczne działanie i przynieść duże szkody w wymiarze polityczno-propagandowym. Najpoważniejsza sprawa tego rodzaju dotyczyła oficera Wydziału Śledczego KW MO w Gdańsku kpt. Adama Hodysza, który pod koniec lat siedemdziesiątych zaczął współpracować z działaczami Wolnych Związków Zawodowych, a następnie Solidarności i Ruchu Młodej Polski⁴⁰. Do ujawnienia drażliwych informacji dochodziło także za sprawą osób z aparatu partyjnego wtajemniczonych w niektóre działania SB lub znających ich rezultaty⁴¹.

Rzeczywistą rolę Biura Studiów SB MSW po raz pierwszy zaprezentowano na Krajowej Naradzie Zastępców Komendantów Wojewódzkich MO ds. SB 15 stycznia 1983 r. W jej trakcie wystąpił dyrektor płk Władysław Kuca, który opowiedział o genezie, celach i dotychczasowych osiągnięciach swojej jednostki. Przedstawiając okoliczności jej utworzenia, powiedział, że funkcjonuje ona od lipca 1982 r., a jej powołanie stanowiło reakcję na ukształtowanie się konspiracyjnych struktur o zasięgu ogólnokrajowym, które po wprowadzeniu stanu wojennego organizowały czynny i bierny opór przeciwko władzom. „Do narzuconej przez przeciw-

³⁷ AIPN, 0044/25, Komunikat nr 3/82, 10 VIII 1982 r., k. 36.

³⁸ AIPN, 1099/32, t. 1, Sprawozdanie z przeglądu struktur i stanowisk pracy w Biurze Studiów SB MSW, 11 XI 1986 r., k. 300.

³⁹ D. Wicenty, *Zgnile jabłka, zepsute skrzynki i złe powietrze...*, s. 374–386. Zob. także I. Sierański, *Wspomnienia przewodniczącego Ogólnokrajowego Komitetu Założycielskiego ZZ FMO 1981–1986*, Toronto 2012.

⁴⁰ S. Cenckiewicz, *Oczami bezpieki. Szkice i materiały z dziejów aparatu bezpieczeństwa PRL*, Łomianki 2012, s. 387–390; D. Wicenty, *Zgnile jabłka, zepsute skrzynki i złe powietrze...*, s. 139–141.

⁴¹ T. Awłasewicz, *Niewidzialni. Największa tajemnica służb specjalnych PRL*, Warszawa 2021, s. 259–260, 263.

nika koncepcji walki należało dostosować organizację, formy i metody działań SB. Podjęcia skutecznych uderzeń w kierownicze ogólnokrajowe ośrodki dyspozycyjne przeciwnika nie można było przypisać żadnej z istniejących jednostek centrali MSW ani żadnej jednostce terenowej. Zachodziła potrzeba skoncentrowania w jednym miejscu, w jednej jednostce organizacyjnej zadań w zakresie:

1. skoordynowania przedsięwzięć operacyjnych wszystkich służb wobec centralnych struktur podziemia Solidarności;
2. prowadzenia głębokiej, studyjnej analizy działań przeciwnika i wypracowywania oraz stosowania nowych, nieszablonowych form i metod operacyjnych, obliczonych na zdeorganizowanie podziemia, osłabienie jego wpływów na społeczeństwo, przeciwdziałanie manifestacjom, strajkom i innym przejawom protestów. Jednym słowem chodzi tu po prostu o stosowanie szeroko rozumianej dywersji wobec przeciwnika i jego działań;
3. zaktywizowania i nadania skuteczności działaniom naszej służby w poszukiwaniach za ukrywającymi się przywódcami podziemia⁴².

Odnosząc się do kierowanej przez siebie jednostki, dyrektor Kuca wyjaśnił: „Nazwa »Biuro Studiów«, z uwagi na wymogi dużej tajności, niekonwencjonalność podejmowanych działań oraz przedstawiony zakres [pracy], jest oczywiście częściowo kamuflująca, a jednocześnie oddaje istotę – tzn. studyjny, badawczy charakter pracy tej jednostki. Biuro dysponuje też pewną liczbą wartościowych tajnych współpracowników, z których część jest w pełni dyspozycyjna, zdolna do wykonywania zadań specjalnych, w tym o zasięgu ogólnokrajowym.

Cechą charakterystyczną tej jednostki jest to, że musi szybko przystosowywać się do wymogów sytuacji operacyjno-politycznej, zwłaszcza narzucanej przez przeciwnika, musi na gorąco podejmować i wspólnie z wami [zastępcami komendantów wojewódzkich MO ds. SB – W.B.] rozwiązywać problemy i zjawiska, które – aby nie zdezaktualizowały się – powinny w bardzo krótkich okresach [...] znaleźć rezonans w efektach operacyjnych, polityczno-społecznych lub propagandowych.

Można zatem określić, że zakres pracy biura jest dość płynny, będzie ulegał zmianom i modyfikacjom, często będzie musiał być podporządkowany nadrzędnym perspektywicznym wymogom politycznym, jak też doraźnym potrzebom. Stąd też styl pracy jednostki odbiega i będzie odbiegać od schematów i sztywnych reguł porządkowo-organizacyjnych.

⁴² AIPN, 1585/307, Tekst wystąpienia dyrektora Biura Studiów SB MSW na naradzie zastępców komendantów wojewódzkich ds. SB, 14 I 1983 r., k. 200.

Jesteśmy świadomi, że może to budzić pewne wątpliwości, że niekiedy ten styl stwarza kłopoty i burzy porządek. Nie jest to jednak do uniknięcia i dlatego proszę o zrozumienie tej specyfiki⁴³.

Kompetencje komórek organizacyjnych

Rzeczywiste cele jednostki zdefiniowano w projekcie dotyczącym obszaru jej działania i organizacji, który przygotowano w 1984 r. Choć tego dokumentu nie podpisał wówczas minister, co niechybnie oznaczałoby ujawnienie części tego, co dotąd ukrywano, to zawarte w nim zapisy traktowano jako obowiązujące⁴⁴. W wymiarze ogólnym wskazano, że biuro jest „jednostką wiodącą i odpowiedzialną w zakresie wypracowywania strategii, taktyki, form, metod i kierunków działania oraz koordynacji przedsięwzięć resortu spraw wewnętrznych wobec ogólnokrajowych i międzyregionalnych nielegalnych struktur i organizacji powstałych na bazie NSZZ »Solidarność«, osób i grup prowadzących w tych strukturach i organizacjach działalność godzącą w ustrój PRL i naruszającą porządek prawny, w celu zapobiegania, udaremniania i likwidowania tej działalności⁴⁵. O biurze pisano także jako o jednostce sztabowo-nadzorczej i koordynacyjnej w zakresie walki z nielegalnymi organizacjami i grupami konspiracyjnymi⁴⁶.

Szczegółowe kompetencje Biura Studiów SB MSW w marcu 1984 r. zdefiniowano tak:

- „1) prowadzenie bieżącej analizy i dokonywanie ocen działalności struktur, organizacji, grup i osób wymienionych w § 2 [cytowanym wyżej – W.B.] oraz członków Komisji Krajowej b[yłego] NSZZ »Solidarność« na podstawie rozpracowań własnych, informacji innych jednostek MSW oraz Służby Bezpieczeństwa wojewódzkich urzędów spraw wewnętrznych;
- 2) wypracowywanie zadań i skomplikowanych przedsięwzięć rozpracowywania struktur, organizacji, grup i osób wymienionych w § 2, kanałów ich łączności z ośrodkami dyspozycyjnymi i dywersyjnymi państw kapitalistycznych oraz koordynowanie i udział w realizacji tych przedsięwzięć;

⁴³ *Ibidem*, k. 200–201.

⁴⁴ AIPN, 1099/32, t. 1, Sprawozdanie z przeglądu struktur i stanowisk pracy w Biurze Studiów SB MSW, 11 XI 1986 r., k. 301.

⁴⁵ AIPN, 1585/349, Projekt zarządzenia w sprawie zakresu działania i organizacji Biura Studiów SB MSW, [marzec 1984 r.], k. 266–267.

⁴⁶ AIPN, 1099/32, t. 1, Sprawozdanie z przeglądu struktur i stanowisk pracy w Biurze Studiów SB MSW, 11 XI 1986 r., k. 301–302, 309.

- 3) organizowanie gier operacyjnych, stosowanie systemowych kombinacji i przedsięwzięć mających na celu przenikanie i dezintegrowanie od wewnątrz wrogich struktur konspiracyjnych oraz paraliżowanie ich kanałów przepływu pomocy materialnej, technicznej i propagandowej z antypolskich ośrodków w państwach kapitalistycznych;
- 4) wypracowywanie taktyki postępowania i zadań w zakresie kontroli operacyjnej ekstremalnych działaczy z Komisji Krajowej b[yłego] NSZZ »Solidarność«, którzy nadal opowiadają się za działaniami godzącymi w ustrój i państwo socjalistyczne PRL;
- 5) opracowywanie dla potrzeb kierownictwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, władz politycznych i państwowych, informacji i wniosków dotyczących osób, problemów i zagadnień określonych w punktach 1–4⁴⁷.

Przygotowanie zakresu działania Biura Studiów SB MSW było związane z prowadzoną w całym resorcie akcją porządkowania przepisów, na podstawie których funkcjonowały poszczególne jednostki. Proces ten zainicjowała decyzja ministra spraw wewnętrznych nr 025/83 z 1 grudnia 1983 r.⁴⁸ Zaktualizowany wykaz zadań biura znalazł się też w sprawozdaniu z przeglądu struktur i stanowisk pracy z listopada 1986 r. przeznaczonym dla Biura Organizacyjno-Prawnego MSW. Przedstawiał się on następująco:

- „1) koordynacja poszukiwań ukrywających się organizatorów podziemia politycznego;
- 2) aktywizacja i koordynacja działań terenowych i centralnych jednostek operacyjnych w zakresie rozpoznania i likwidacji kierowniczych struktur konspiracyjnych powstałych na bazie Solidarności;
- 3) wypracowanie i stosowanie operacyjnych form i metod dezintegracji i dezinformacji struktur konspiracyjnych, ich aktywu i członków;
- 4) nadzorowanie spraw operacyjnych prowadzonych przez różne jednostki resortu spraw wewnętrznych na byłych członków Komisji Krajowej i T[ymczasowej] K[omisji] K[oordynacyjnej] oraz działaczy ponadregionalnych angażujących się we wrogie inicjatywy i [w] akcje polityczne;
- 5) wykorzystanie materiałów rozpoznania operacyjnego podziemia i przywódców Solidarności, stojących na zdecydowanie wrogich pozycjach, do dyskredytowania ich w środkach masowej propagandy;

⁴⁷ AIPN, 1585/349, Projekt zarządzenia w sprawie zakresu działania i organizacji Biura Studiów SB MSW, [marzec 1984 r.], k. 267–268.

⁴⁸ AIPN, 01254/237, Decyzja nr 025/83 w sprawie doskonalenia struktury etatowej MSW i podległych jednostek, 1 XII 1983 r., k. 79–84.

- 6) analizowanie i ocenianie bieżącej działalności struktur konspiracyjnych i działających wrogo z pozycji legalnej b[yłych] przywódców Solidarności, przedstawianie informacji i wniosków w tych tematach dla kierownictwa MSW, partii i rządu;
- 7) wypracowywanie, upowszechnianie i wdrażanie skutecznych form i metod pracy SB w zwalczaniu podziemia politycznego⁴⁹.

Ani w aktach, na podstawie których utworzono Biuro Studiów SB MSW, ani w etacie tej jednostki nie zawarto informacji o dokładnych kompetencjach poszczególnych wydziałów merytorycznych. Przedstawiono je dopiero w projekcie zarządzenia w sprawie zakresu działania komórek organizacyjnych biura z marca 1984 r. W tym samym czasie opracowano materiały na temat zadań przypisanych do konkretnych stanowisk jednostki⁵⁰. W świetle pierwszego z tych dokumentów rolą Wydziału I Biura Studiów SB MSW było:

- „1. Wypracowywanie strategii, taktyki form i metod działań operacyjnych w stosunku do byłych członków Komisji Krajowej NSZZ »Solidarność« oraz ponadregionalnych nielegalnych grup i struktur tworzonych na bazie b[yłego] NSZZ »Solidarność«, wypracowywanie kierunków, koncepcji i przedsięwzięć zwalczania podziemia i neutralizowania jego wpływów;
 - 1.1 nadzorowanie i koordynowanie działań jednostek terenowych prowadzących rozpracowania operacyjne na b[yłych] działaczy Komisji Krajowej, współudział w opracowywaniu i realizacji planów operacyjnych, analizowanie ich wdrażania;
 - 1.2 nadzorowanie i koordynowanie działań jednostek terenowych prowadzących rozpracowania na działaczy struktur podziemnych o zasięgu ponadregionalnym powstałych na bazie b[yłego] NSZZ »Solidarność«. Dokonywanie okresowych analiz realizacji planów operacyjnych, współudział w ich opracowywaniu i realizacji.
2. Koordynacja i współdziałanie z wojewódzkimi urzędami s[praw] w[ewnętrznych] w zakresie poszukiwań ukrywających się członków i doradców TKK z województw: wrocławskiego, katowickiego i krakowskiego.

⁴⁹ AIPN, 1099/32, t. 1, Sprawozdanie z przeglądu struktur i stanowisk pracy w Biurze Studiów SB MSW, 11 XI 1986 r., k. 300–301.

⁵⁰ AIPN, 1585/349, Projekt zakresu działania Wydziału I Biura Studiów SB MSW, [marzec 1984 r.], k. 280–281; *ibidem*, Projekt zakresu działania Wydziału II Biura Studiów SB MSW, [marzec 1984 r.], k. 282–284; *ibidem*, Projekt zakresu działania Wydziału III Biura Studiów SB MSW, [marzec 1984 r.], k. 285–286; *ibidem*, Projekt zakresu działania Sekcji Ogólnej Biura Studiów SB MSW, [marzec 1984 r.], k. 287–288; *ibidem*, Zakres zadań i czynności na poszczególnych stanowiskach służbowych w Biurze Studiów SB MSW, [marzec 1984 r.], k. 270–289.

3. Prowadzenie rozpracowań operacyjnych na nielegalne grupy i struktury o zasięgu ponadregionalnym, przy współdziałaniu jednostek terenowych.
4. Dokonywanie dla kierownictwa MSW i Biura Studiów okresowych analiz o działalności emigracyjnych ośrodków b[yłego] NSZZ »Solidarność« w zakresie oddziaływania i powiązań ze strukturami podziemia kraju.

Koordinacja przedsięwzięć, współdziałanie z innymi jednostkami MSW i wojewódzkimi urzędami spraw wewnętrznych nad rozpoznawaniem i neutralizowaniem wpływów tych ośrodków na działalność podziemia w kraju.

5. Dokonywanie okresowych analiz w zakresie kontaktów, powiązań i oddziaływania na krajowe podziemie ośrodków polityczno-dywersyjnych państw kapitalistycznych, m.in. IV Międzynarodówki. Współpraca i koordynacja działań z jednostkami terenowymi – wypracowywanie sposobów neutralizacji tych wpływów.
6. Kontrola operacyjna opozycyjnych grup i działaczy wywodzących się z kierownictwa b[ytych] związków branżowych, autonomicznych i nauczycielstwa polskiego, pozostających pod wpływami ekstremistów z b[yłego] NSZZ »Solidarność«. Koordinacja przedsięwzięć w tym zakresie z wojewódzkimi urzędami spraw wewnętrznych. Wypracowywanie zadań i koncepcji ograniczania i neutralizowania tej działalności. Przedstawianie kierownictwu MSW i Biura Studiów okresowych ocen, informacji i wniosków w tej sprawie⁵¹.

Wydział II Biura Studiów SB MSW odpowiadał przede wszystkim za całość spraw związanych z prowadzeniem głównego rozpracowania operacyjnego jednostki, dotyczącego Lecha Wałęsy i kręgu jego współpracowników, czyli sprawy „Zenit”. Jako kompetencje tego wydziału wskazano:

- „1. Nadzorowanie i koordynowanie wszystkich przedsięwzięć w sprawie operacyjnego rozpracowania krypt. »Zenit«, a przede wszystkim:
 - 1.1 wypracowywania i realizowania koncepcji, kombinacji i zadań operacyjnych zmierzających do rozpracowania i kontroli figuranta oraz osób z nim współdziałających;
 - 1.2 wypracowywania wniosków i propozycji zmierzających do politycznej neutralizacji i propagandowej dyskredytacji zamierzeń, przygotowań i poczynań figuranta;
 - 1.3 dokumentowania inicjatyw i działań figuranta obliczonych na wywoływanie niepokojów społecznych, godzących w ustrój, orga-

⁵¹ *Ibidem*, Projekt zakresu działania Wydziału I Biura Studiów SB MSW, [marzec 1984 r.], k. 280–281.

ny władzy i autorytet państwa oraz naruszających porządek prawny. Inicjowania na tej podstawie stosowania wobec figuranta środków prawnych oraz współdziałania z kompetentnymi służbami i organami w uzyskaniu i zabezpieczeniu niezbędnych materiałów dowodowych;

- 1.4 analizowania i dokonywania ocen wszelkich materiałów operacyjnych i oficjalnych dotyczących figuranta, jego rodziny, doradców i najbliższego otoczenia;
- 1.5 opracowywania dla kierownictwa MSW, władz politycznych i państwowych okresowych informacji o zachowaniu, zamierzeniach i działalności figuranta, a także o podejmowanych w stosunku do niego czynnościach operacyjnych, prawnych i administracyjnych.
2. Gromadzenie i bieżące analizowanie nielegalnych publikacji, wydawnictw, a także informacji dotyczących kierowniczych struktur podziemnych NSZZ »Solidarność« w kraju oraz biur i innych przedstawicielstw tego związku w państwach kapitalistycznych, a przede wszystkim:
 - 2.1 nielegalnych wydawnictw, ulotek i druków;
 - 2.2 wydawnictw i druków z państw kapitalistycznych w języku polskim;
 - 2.3 nasłuchów kapitalistycznych rozgłośni radiowych nadawanych w języku polskim;
 - 2.4 informacji i materiałów wpływających z innych jednostek i służb resortu spraw wewnętrznych oraz z instytucji państwowych;
 - 2.5 prasy i publikacji krajowych.Na podstawie uzyskiwanych materiałów prowadzi rejestry i katalogi tematyczno-problemowe, kartoteki osobowe. Wyniki analiz, wnioski i zadania przedkłada do wykorzystania przez kierownictwo jednostki i wydziały operacyjne.
3. Opracowywanie dla kierownictwa MSW, Biura Studiów SB MSW, władz politycznych i państwowych bieżących i okresowych ocen i informacji uwzględniających problematykę zainteresowań jednostki, a przede wszystkim:
 - 3.1 funkcjonowanie i działalność kierowniczych i międzyregionalnych struktur konspiracyjnych powołanych na bazie b[yłego] NSZZ »Solidarność« oraz wynikające stąd zagrożenia;
 - 3.2 dywersyjne oddziaływanie ośrodków propagandy i emigracyjnych ośrodków Solidarności z państw kapitalistycznych na działalność podziemia politycznego i ekstremistyczne ugrupowania tego związku w kraju;

- 3.3 istotne wydarzenia, inicjatywy i zagrożenia wynikające z poczynań grup i osób prowadzących ekstremalną, antysocjalistyczną działalność pod szyldem b[yłego] NSZZ »Solidarność« (obchody rocznicowe, protesty, petycje, organizowanie nielegalnych zbiórowisk i zgromadzeń itd.).
4. Ukierunkowywanie pracy Inspektoratu 2 SB WUSW w Gdańsku, udział w realizowanych przez ten inspektorat ważnych i szczególnie trudnych przedsięwzięciach operacyjnych.
5. Przygotowywanie planów obronnych i innych dokumentów na wypadek zewnętrznego zagrożenia i »W«⁵².

Zadania Wydziału III Biura Studiów SB MSW zostały zdefiniowane następująco:

- „1. Organizowanie i prowadzenie gier operacyjnych zmierzających do neutralizacji, izolacji i likwidacji kierowniczych ogniw nielegalnych struktur b[yłego] NSZZ »Solidarność«.
- 1.1 inicjowanie działalności kontrolowanych grup nielegalnych, konkurencyjnych wobec TKK, celem przenikania w struktury kierownicze i umożliwiania ujęcia ukrywających się członków TKK z terenu Warszawy;
- 1.2 operacyjne opanowywanie istniejących wrogich grup w celu wykorzystania ich do prowadzenia działalności rozłamowej i dezintegracyjnej powodującej izolację kierownictwa nielegalnych struktur;
- 1.3 organizowanie operacyjnej kontroli współpracy kierowniczych ogniw nielegalnej działalności w kraju z ośrodkami dywersji z państw kapitalistycznych;
- 1.4 wykorzystywanie możliwości operacyjnych własnych i innych jednostek do obsługi kanałów łączności podziemia w kraju z ośrodkami antypolskimi w państwach kapitalistycznych, przejmowanie kierowanej dla podziemia pomocy materialnej, technicznej i propagandowej oraz stosowanie dezinformacji wobec wrogich ośrodków umiejscowionych w państwach kapitalistycznych.
2. Nadzór koordynowanych działań w sprawach prowadzonych przez inne jednostki na ukrywających się działaczy b[yłego] NSZZ »Solidarność« z terenu Warszawy.
- 2.1 dokonywanie okresowych analiz sytuacji, określanie kierunków i taktyki dalszych działań;
- 2.2 tworzenie i wykorzystywanie możliwości operacyjnych do włączania innych jednostek operacyjnych w realizowane kombinacje

⁵² *Ibidem*, Projekt zakresu działania Wydziału II Biura Studiów SB MSW, [marzec 1984 r.], k. 282–284.

w celu pogłębienia i poszerzenia kontroli nielegalnych kanałów łączności podziemia z państwami kapitalistycznymi.

3. Inspirowanie i organizowanie akcji propagandowych demaskujących powiązania i rzeczywiste dążenia kierownictwa nielegalnej działalności na bazie b[yłego] NSZZ »Solidarność« w celu przeciwdziałania wrogim inicjatywom, budzenia nastrojów wzajemnej nieufności i podejrzliwości oraz izolacji w gronie działaczy b[yłego] NSZZ »Solidarność« i środowisk.
4. Przygotowywanie okresowych analiz i informacji dla kierownictwa MSW i Biura Studiów odnośnie [do] osób, spraw i problemów objętych niniejszym zakresem działania⁵³.

Do zadań Sekcji Ogólnej Biura Studiów SB MSW należy:

- „1) opracowywanie analiz i prognoz kadrowych, wstępne opiniowanie kandydatów do pracy w Biurze Studiów SB MSW oraz prowadzenie dokumentacji w sprawach kadrowych, etatowych i dyscyplinarnych;
- 2) kontrolowanie i koordynowanie ochrony tajemnicy państwowej i służbowej w Biurze;
- 3) prowadzenie gospodarki funduszem operacyjnym i spraw finansowych, kancelarii ogólnej oraz organizacji zaopatrzenia materiałowo-technicznego i wyposażenia mieszkań konspiracyjnych;
- 4) gospodarowanie i konserwacja sprzętu techniki operacyjnej;
- 5) opracowywanie i opiniowanie projektów aktów normatywnych w aspekcie zabezpieczenia interesów Biura Studiów SB MSW i Inspektoratu 2 SB WUSW, a także analizowanie przepisów prawnych odnoszących się do zakresu działania Biura Studiów SB MSW, w szczególności pod względem aktualności, przydatności i skuteczności;
- 6) prowadzenie zbiornicy akt i przepisów prawnych;
- 7) prowadzenie ewidencji i sprawowanie pieczy nad wykorzystaniem znaczków rozpoznawczych służby wywiadowczej MO oraz zabezpieczenie jednostki w pieczęci służbowe;
- 8) obsługa kserografu, wykonywanie kserokopii dokumentów służbowych;
- 9) nadzór nad prawidłowością realizowanych przez milicjantów kierowców zadań w zakresie obsługi pojazdów samochodowych i sprzętu oraz prowadzenia dokumentacji;
- 10) organizacja dyżurów operacyjnych w gabinecie dyrektora oraz systemu pełnienia służby w okresach podwyższonej gotowości i mobilizacji;

⁵³ *Ibidem*, Projekt zakresu działania Wydziału III Biura Studiów SB MSW, [marzec 1984 r.], k. 285–286.

- 11) organizacja i nadzorowanie doskonalenia zawodowego w jednostce;
- 12) wykonywanie innych czynności zleczanych przez kierownictwo jednostki, w tym także zadań operacyjnych⁵⁴.

Ze względu na specyfikę realizowanych przedsięwzięć oraz ich sporą liczbę podział zadań między poszczególnymi komórkami Biura Studiów SB MSW nie był w pełni ścisły i kierownictwo jednostki starało się zarządzać nią elastycznie. W praktyce oznaczało to, że wydziały operacyjne wykonywały niektóre działania wspólnie lub odcinkowo. Część operacji i planów formułowano w toku konsultacji międzywydziałowych. Podobnie było z tworzeniem mających je przeprowadzać zespołów. Zdarzało się, że funkcjonariuszy delegowano do innych wydziałów, by rozwiązać dany problem, po czym wracali oni do macierzystej komórki. Co więcej, do niektórych zadań angażowano pracowników Sekcji Ogólnej oraz sekretarki i maszynistki. Niekiedy pełnili oni funkcję łączników struktur konspiracyjnych, zastępowali służbę obserwacyjną, a nawet brali udział w przeszukaniach i zatrzymaniach. Realizowali także niektóre prace pomocnicze związane z analizą lub przygotowaniem drugoobiegowych wydawnictw⁵⁵. Jak już wspomniano, ewoluowały zadania wydziałów Biura Studiów. Na przykład na podstawie zachowanych dokumentów operacyjnych można stwierdzić, że Wydział I zajmował się kontaktami niektórych grup podziemia z przedstawicielami IV Międzynarodówki z Francji. Z kolei od 1986 r. do kompetencji Wydziału II należały rozpracowywanie Solidarności Walczącej oraz współpraca z „bratnimi służbami”⁵⁶.

Początkowo Biuro Studiów SB MSW nie miało odpowiedników w komendach wojewódzkich MO. W tym okresie utrzymywało bieżące kontakty z wydziałami III i V KW MO – i zlecało im zadania, a od 1 sierpnia 1983 r. z WUSW. Jako pierwszy został utworzony Inspektorat 2 SB KW MO w Gdańsku, który formalnie powstał 1 marca 1983 r. Z powodu nazwy funkcjonariusze SB żargonowo określali go mianem „Studio 2”, co było nawiązaniem do popularnego programu rozrywkowego emi-

⁵⁴ *Ibidem*, Projekt zakresu działania Sekcji Ogólnej Biura Studiów SB MSW, [marzec 1984 r.], k. 287–288.

⁵⁵ AIPN, 1099/32, t. 1, Sprawozdanie z przeglądu struktur i stanowisk pracy w Biurze Studiów SB MSW, 11 XI 1986 r., k. 304–306.

⁵⁶ Notatka służbowa określająca cele prowadzenia sprawy kontrolnej kryptonim „Ośmiornica” sporządzona w Wydziale II Biura Studiów SB MSW, 3 I 1986 r. [w:] *Solidarność Walcząca w dokumentach...*, t. 1, s. 172; Pismo zastępcy szefa SB MSW gen. Czesława Wiejaka do zastępcy szefa WUSW w Koninie ds. SB w sprawie koordynacji przez Biuro Studiów SB MSW wszystkich przedsięwzięć operacyjnych związanych z SW, 3 I 1986 r. [w:] *Solidarność Walcząca w dokumentach...*, t. 1, s. 173; Ramowy plan przedsięwzięć operacyjnych w sprawie rozpracowania i zlikwidowania SW, 30 I 1986 r. [w:] *Solidarność Walcząca w dokumentach...*, t. 1, s. 181–185.

owanego przez Telewizję Polską⁵⁷. Składał się z 45 stanowisk etatowych, podzielonych między cztery sekcje. Każda z nich miała odpowiadać komórce centrali⁵⁸. Jako drugi, 1 listopada 1985 r., powołano Inspektorat 2 SB WUSW w Nowym Sączu. Założono, że będzie on działał tylko przez mniej więcej dwa lata. Istniał dłużej i zlikwidowano go dopiero z końcem października 1988 r.⁵⁹ 1 grudnia 1986 r. we Wrocławiu sformowano trzeci Inspektorat 2 SB, co łączyło się ze wzrostem znaczenia działań przeciwko Solidarności Walczącej. Był on równie rozbudowany jak ten w Gdańsku⁶⁰.

Już w 1986 r. kierownictwo Biura Studiów SB MSW zaproponowało, by utworzyć nowe inspektoraty 2 SB, ale początkowo nie wyrażono na to zgody. Po prawie dwóch latach nastawienie kierownictwa resortu uległo zmianie i 1 grudnia 1988 r. powstały one w Katowicach, Piotrkowie, Poznaniu i Toruniu, a 1 stycznia 1989 r. w Bydgoszczy i Krakowie. Kolejne trzy zostały powołane 1 lipca 1989 r. w Kielcach, Lublinie i Rzeszowie. Inspektoraty 2 SB WUSW istniały do 1 listopada 1989 r., kiedy rozwiązano je wskutek reorganizacji centrali MSW i likwidacji Biura Studiów. Część ich kompetencji oraz pracowników przejęły wydziały studiów i analiz SB, które sformowano we wszystkich WUSW⁶¹.

⁵⁷ P. Wroński, *Spowiedź życia. U wrót czyszcza. W rozmowie z Przemysławem Wojciechowskim*, Warszawa 2016, s. 105.

⁵⁸ AIPN, 1585/12032, Zarządzenie organizacyjne nr 076/Org., 28 II 1983 r., k. 52–53; AIPN, 02206/10, Etat nr GD/W/02/81, 1 XII 1980 r., k. 18v; S. Cenckiewicz, P. Gontarczyk, *SB a Lech Wałęsa...*, s. 146–149.

⁵⁹ AIPN, 1585/12038, Zarządzenie organizacyjne nr 0151/Org., 22 X 1985 r., k. 10; AIPN, 02206/25, Etat nr NS/W/02/81, 1 XII 1980 r., k. 12v; AIPN, 1585/12044, Zarządzenie organizacyjne nr 0125/Org., 17 X 1988 r., k. 218. Szerzej na temat tej jednostki w publikacji: M. Kasprzycki, *Inspektorat 2 SB WUSW w Nowym Sączu (1985–1988)*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2022, nr 20, s. 251–294.

⁶⁰ AIPN, 1585/12040, Zarządzenie organizacyjne nr 070/Org., 25 XI 1986 r., k. 106–108; AIPN, 02206/48, Etat nr WR/W/02/81, 1 XII 1980 r., k. 107; P. Piotrowski, *Slużba Bezpieczeństwa KW MO we Wrocławiu w latach 1957–1990* [w:] *Twarze wrocławskiej bezpieki. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Slużby Bezpieczeństwa we Wrocławiu. Informator personalny*, red. T. Balbus, P. Piotrowski, K. Szważyk, Wrocław 2006, s. 27.

⁶¹ AIPN, 1585/12044, Zarządzenie organizacyjne nr 0125/Org., 17 X 1988 r., k. 217–218; *ibidem*, Zarządzenie organizacyjne nr 0132/Org., 14 XI 1988 r., k. 240–241; *ibidem*, Zarządzenie organizacyjne nr 0135/Org., 21 XI 1988 r., k. 254; *ibidem*, Zarządzenie organizacyjne nr 0144/Org., 30 XI 1988 r., k. 301–302; *ibidem*, Zarządzenie organizacyjne nr 0161/Org., 23 XII 1988 r., k. 352–353; *ibidem*, Zarządzenie organizacyjne nr 0162/Org., 23 XII 1988 r., k. 357–358; AIPN, 01751/1, Zarządzenie organizacyjne nr 0166/Org., 30 VI 1989 r., k. 600–601; *ibidem*, Zarządzenie organizacyjne nr 0167/Org., 30 VI 1989 r., k. 603–604; *ibidem*, Zarządzenie organizacyjne nr 0168/Org., 30 VI 1989 r., k. 606; P. Piotrowski, *Slużba Bezpieczeństwa w latach 1975–1990...*, s. 50.

Zakończenie

Biuro Studiów SB MSW istniało do 31 sierpnia 1989 r. Na podstawie zarządzenia organizacyjnego nr 0405/Org. z tego właśnie dnia część jego kompetencji przejął utworzony 1 września 1989 r. Departament Studiów i Analiz (DSiA) MSW, w którym znaleźli się też funkcjonariusze dotychczasowego Departamentu IV MSW oraz Grupy Operacyjno-Sztabowej w Sekretariacie Szefa SB MSW⁶². Dyrektorem tej jednostki został gen. bryg. Tadeusz Szczygieł, a dwoma z trzech jego zastępców wcześniejsi dyrektorzy Biura Studiów – płk Adam Malik i płk Stanisław Stępień. Nowy departament składał się z sześciu wydziałów. Na podstawie większości kadry oraz aktywów operacyjnych Biura Studiów zorganizowano Zespół I, złożony z wydziałów III i IV. Zgodnie z normatywami pierwszy z nich miał się zajmować masowymi ruchami społeczno-zawodowymi, a drugi działalnością grup i osób zmierzających do zakłócenia bezpieczeństwa państwa. W praktyce częściowo kontynuowały one dotychczasowe działania – takie jak np. rozpracowywanie Solidarności Walczącej. DSiA istniał do 31 lipca 1990 r. i został rozwiązany z chwilą zlikwidowania peerelowskiego MSW⁶³.

Badanie aktywności Biura Studiów SB MSW nie jest sprawą prostą. W związku z decyzją o jego rozformowaniu jesienią 1989 r. duża część wytworzonej przez nie dokumentacji operacyjnej i administracyjnej została zniszczona lub zaginęła. Zachowały się tylko niektóre rozpracowania i teczki agentury oraz dokumenty związane z funkcjonowaniem tej jednostki. Są one jednak bardzo rozproszone i częściowo zdekompletowane. Ponieważ archiwizowano je w Biurze „C” MSW, można szczegółowo przeanalizować pomoce ewidencyjne, czyli dzienniki i kartoteki, ale jest to zadanie złożone i wymagające żmudnych kwerend. Niemniej warto takie studia podjąć, by skompilować dostępne informacje, choćby nawet ogólnie. Byłoby to tym istotniejsze, że dzięki nadanym przez kierownictwo MSW prerogatywom biuro działało nieszablonowo, bezprecedensowo w historii resortu. Już na podstawie tego, co ustalono do tej pory, można stwierdzić, że wniosło spory wkład w wysiłki SB mające na celu zwalczanie opozycji antysystemowej.

⁶² AIPN, 01751/4, Zarządzenie organizacyjne nr 0405/Org., 31 VIII 1989 r., k. 10–11.

⁶³ AIPN, 0832/5, Zarządzenie nr 5/89 dyrektora Departamentu Studiów i Analiz MSW w sprawie zakresu działania i struktury DSiA MSW, 25 VIII 1989 r., k. 74–77; AIPN, 003178/465, Rozkaz personalny nr 03702, 31 X 1989 r., k. 66–82; P. Piotrowski, *Slużba Bezpieczeństwa w latach 1975–1990...*, s. 39.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (AIPN).

Źródła publikowane

Sawicki W., *Raport Kiszczaka dla Moskwy, czyli czego nie powiedział minister Widacki*, Kraków 2002.

Solidarność Walcząca w dokumentach, t. 1: *W oczach SB*, oprac. Ł. Kamiński, W. Sawicki, G. Waligóra, Warszawa 2007.

Wołk G., *Opozycja polityczna w świetle danych Biura Studiów Służby Bezpieczeństwa MSW z 1988 roku*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2019, nr 1.

Wspomnienia

Bereś W., Skoczylas J., *Generał Kiszczak mówi... prawie wszystko*, Warszawa 1991.

Sierański I., *Wspomnienia przewodniczącego Ogólnokrajowego Komitetu Założycielskiego ZZ FMO 1981–1986*, Toronto 2012.

Widacki J., *Czego nie powiedział generał Kiszczak*, Warszawa 1992.

Wroński P., *Spowiedź życia. U wrót czyśćca. W rozmowie z Przemysławem Wojciechowskim*, Warszawa 2016.

Opracowania

Awłasewicz T., *Niewidzialni. Największa tajemnica służb specjalnych PRL*, Warszawa 2021.

Bagieński W., Cenckiewicz S., Wojciechowski P., *Konfidenci*, Warszawa 2015.

Cenckiewicz S., *Anna Solidarność. Życie i działalność Anny Walentynowicz na tle epoki (1929–2010)*, Poznań 2010.

Cenckiewicz S., *Oczami bezpieki. Szkice i materiały z dziejów aparatu bezpieczeństwa PRL*, Łomianki 2012.

Cenckiewicz S., *Sprawa Lecha Wałęsy*, Poznań 2008.

Cenckiewicz S., *Śladami bezpieki i partii. Studia – źródła – publicystyka*, Łomianki 2009.

Cenckiewicz S., *Wałęsa. Człowiek z teczki*, Poznań 2013.

Cenckiewicz S., Gontarczyk P., *SB a Lech Wałęsa. Przyczynek do biografii*, Warszawa 2008.

Domagalski W., *NSZZ „Solidarność” Region Mazowsze [w:] NSZZ „Solidarność” 1980–1989, t. 5: Polska środkowo-wschodnia*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010.

Friszke A., *Regionalny Komitet Wykonawczy Mazowsze. Powstanie, struktura, działalność (1981–1986) [w:] Solidarność podziemna 1981–1989*, red. idem, Warszawa 2006.

- Friszke A., *Sprawa jedenastu. Uwięzienie przywódców NSZZ „Solidarność” i KSS „KOR” 1981–1984*, Kraków 2017.
- Friszke A., *Tymczasowa Komisja Koordynacyjna NSZZ „Solidarność” (1982–1987)* [w:] *Solidarność podziemna 1981–1989*, red. idem, Warszawa 2006.
- Głębocki H., *Policja tajna przy robocie. Z dziejów państwa policyjnego w PRL*, Kraków 2005.
- Grocki M., *Konfidenci są wśród nas...*, Warszawa 1992.
- Kamiński Ł., Waligóra G., *Solidarność Walcząca* [w:] *NSZZ „Solidarność” 1980–1989*, t. 2: *Ruch społeczny*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010.
- Kasprzycki M., *Inspektorat 2 SB WUSW w Nowym Sączu (1985–1988)*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2022, nr 20.
- Labrenz-Weiß H., *Solidarność Walcząca w Poznaniu w świetle dokumentów Stasi* [w:] *Organizacja Solidarność Walcząca w Wielkopolsce w latach 1983–1990*, red. K. Brzechczyn, P. Zwiernik, Poznań 2009.
- Majchrzak G., *Portret agenta. Przypadek Eligiusza Naszkowskiego* [w:] *Solidarność 1980–1981 w kraju i w Wielkopolsce. Szkice do portretu*, red. K. Brzechczyn, Poznań 2016.
- Majchrzak G., *„Solidarność” na celowniku*, Poznań 2016.
- Majchrzak G., *Tajemnice stanu wojennego*, Warszawa 2016.
- Paczkowski A., *Wojna polsko-jaruzelska. Stan wojenny w Polsce, czyli kontrrewolucja generałów*, Warszawa 2021.
- Piotrowski P., *Służba Bezpieczeństwa KW MO we Wrocławiu w latach 1957–1990* [w:] *Twarze wrocławskiej bezpieki. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa we Wrocławiu. Informator personalny*, red. T. Balbus, P. Piotrowski, K. Szwagrzyk, Wrocław 2006.
- Piotrowski P., *Służba Bezpieczeństwa w latach 1975–1990* [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 3: 1975–1990, red. P. Piotrowski, Warszawa 2008.
- Piotrowski P., *Struktury Służby Bezpieczeństwa MSW 1975–1990*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 3.
- Piotrowski P., *Wrocławska opozycja 1986 r. w materiałach Służby Bezpieczeństwa*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 2.
- Sawicki W., *Czas metamorfozy. Podziemie antykomunistyczne w 1987 r. w oczach Służby Bezpieczeństwa*, „Arcana” 1999, nr 27.
- Wicenty D., *Zgniłe jabłka, zepsute skrzynki i złe powietrze. Dysfunkcje w Służbie Bezpieczeństwa w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku*, Gdańsk–Warszawa 2018.
- Wołk G., *Opozycja polityczna w świetle danych Biura Studiów Służby Bezpieczeństwa MSW z 1988 roku*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2019, nr 1.
- Wołk G., *Służba Bezpieczeństwa wobec pism i wydawnictw drugiego obiegu w latach 1980–1990* [w:] *Drugi obieg wydawniczy w PRL na tle samizdatu*

w państwach bloku sowieckiego po 1956 roku, red. P. Gasztold-Seń, N. Jarska, J. Olszerek, Warszawa 2016.

Wręga A.J., *Jerzy Dobrzański a porwanie i zabójstwo Bohdana Piaseckiego – prolegomena*, „Glaukopis” 2018, nr 36.

Zwiernik P., *„Bibuła” SB [w:] Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.

Zwiernik P., *Poznańskie wątki operacji „Tęcza”*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2006, nr 11–12.

Artykuły prasowe

Majchrzak G., *Człowiek, który uwiódł Służbę Bezpieczeństwa*, „Rzeczpospolita”, 6 VIII 2005.

Mączka C., *Supertajne Studio 2*, „Przegląd Tygodniowy” 1993, nr 6 (567).

Piotrowski P., *Biuro studiów szczególnych*, „Rzeczpospolita”, 11 VI 2005.

Piotrowski P., *Elita bezpieki PRL*, „Dziennik Bałtycki”, 15 I 2008.

Wołk G., *Tajna broń Kiszczaka*, „Historia Do Rzeczy” 2017, nr 8.

Streszczenie: Po wprowadzeniu stanu wojennego w MSW utworzono jednostkę operacyjną pełniącą funkcję sztabu, która koordynowała działania przeciwko podziemnej Solidarności oraz innym nielegalnym grupom. Biuro Studiów SB MSW powołano w marcu 1982 r., zaczęło ono funkcjonować latem 1982 r. Nadano mu szczególne prerogatywy i mogło ono nadzorować aktywność innych jednostek SB oraz pomagać im w planowaniu i realizacji zadań. Jego oficerowie byli również zaangażowani w rozpracowywanie środowisk antysystemowych. Z dostępnej literatury i dokumentów wynika, że prowadzili złożone gry i kombinacje operacyjne, które obejmowały nawet formowanie kontrolowanych organizacji podziemnych. W niniejszym artykule przedstawiono okoliczności powołania tego biura, jego organizację wewnętrzną i podstawowe zadania, które przed nim postawiono. Opisano również chronologię tworzenia jego ogniw terenowych, czyli inspektoratów 2 SB WUSW.

Słowa kluczowe: MSW, Służba Bezpieczeństwa, Biuro Studiów SB MSW, Biuro Studiów MSW, Centralna Grupa Operacyjna, Samodzielna Grupa Operacyjna, Departament III MSW, Departament V MSW, NSZZ „Solidarność”, antykomunizm, opozycja, represje, bezpieczeństwo

Witold Bagieński (ur. 1980), doktor nauk humanistycznych, historyk, absolwent Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego, pracownik Wydziału Badań Archiwalnych i Edycji Źródeł Archiwum IPN w Warszawie. Autor monografii *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961* (2017). Redaktor edy-

cji źródeł *Instrukcje i przepisy wywiadu cywilnego PRL z lat 1953–1990* (2020). Współredaktor wielotomowego wydawnictwa *Leksykon bezpieczeństwa. Kadra kierownicza aparatu bezpieczeństwa 1944–1956* (t. 1–3, 2020–2022) i publikacji źródłowych *Stanisław Mikołajczyk w dokumentach aparatu bezpieczeństwa* (t. 1–3, 2010) oraz *Afera „Żelazo” w dokumentach MSW i PZPR* (2013).

Organisation and Structure of the Study Office of the Security Service of the Ministry of the Interior (1982–1989). Basic Facts and Findings

Abstract: Following the imposition of martial law, an operational unit was established within the Ministry of the Interior to act as a team to coordinate activities undertaken against the underground Solidarity movement and other illegal groups. The Study Office of the Security Service of the Ministry of the Interior was established in March 1982 and became operational in the summer of 1982. It was given special prerogatives and could supervise the activities of other Security Service units as well as assist them in planning and carrying out their tasks. Its officers were also involved in uncovering anti-system circles. The available literature and documents show that they led complex games and operational combinations that even included the establishment of controlled underground organisations. This article outlines the circumstances surrounding the establishment of this office, its internal organisation and its basic tasks. The chronology of the establishment of its field cells, for instance the inspectorates No. 2 of the Provincial Offices of the Interior of the Security Service, is also described.

Keywords: Ministry of the Interior, Security Service, Study Office of the Security Service of the Ministry of the Interior, Study Office of the Ministry of the Interior, Central Operational Group, Independent Operational Group, Department III of the Ministry of the Interior, Department V of the Ministry of the Interior, Independent Self-Governing Trade Union “Solidarity”, anti-communism, opposition, repression, security

Witold Bagieński (b. 1980), PhD in humanities, historian, graduate of the Institute of History at the University of Warsaw, employee of the Department of Archival Research and Source Edition of the Archive of the Institute of National Remembrance in Warsaw. Author of the monograph *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961* [Civil Intelligence of People’s Poland in 1945–1961] (2017). Editor of the source edition of *Instrukcje i przepisy wywiadu cywilnego PRL z lat 1953–1990* [Instructions and Regulations of the Civil Intelligence of the Polish People’s Republic of 1953–1990] (2020). Co-editor

Witold Bagiński

of the multi-volume publication *Leksykon bezpieki. Kadra kierownicza aparatu bezpieczeństwa 1944–1956* [Lexicon of the Security Service. Managerial Staff of the Security Apparatus in 1944–1956] (Vol. 1–3, 2020–2022) and source publications *Stanisław Mikołajczyk w dokumentach aparatu bezpieczeństwa* [Stanisław Mikołajczyk in the Documents of the Security Apparatus] (Vol. 1–3, 2010) and *Afera "Żelazo" w dokumentach MSW i PZPR* [The "Żelazo" Scandal in the Documents of the Ministry of the Interior and the Polish United Workers' Party] (2013).